

Pathology of the Arabic Language Curriculum

A Case Study: Farhangian University

Hedayatollah Taghizadeh*

Abstract

Curriculum planners are always looking to revise curriculum content. The "Arabic language teaching" curriculum in 2016 was revised by Farhangian University and replaced the "Arabic language and literature secretary" curriculum. Considering the effect that the curriculum has on improving the level of knowledge, skills and attitudes of students, it is necessary to be scrutinized. Therefore, the present study seeks to address the pathology of the curriculum in this field. The research information was obtained through documentary studies and by using quantitative and descriptive methods and using the researcher-made questionnaire in a statistical population consisting of professors of Farhangian University of Tehran, in a purposeful and comprehensive manner. The results show that the most important quantitative changes have been the reduction of the share of specialized units from 93 units to 54 units and the increase of the share of educational courses. A significant reduction in the units of texts and history from 46 units to 8 units, and the reduction of language skills units from 36 units to 20 units are among the new weaknesses of the new program. Increasing the internship units from 4 units in two semesters to 8 units in four semesters and defining thematic-educational courses and teacher work experience are among the strengths of this program.

Keywords: Farhangian University, Pathology, Curriculum, Arabic Language Teaching, Arabic Language and Literature Department.

* Associated Professor of Arabic Language and Literature Department of Persian Language and Literature of Farhangian University, Tehran, Iran, drtaghizadeh@yahoo.com

Date received: 01-11-2021, Date of acceptance: 11-04-2022



آسیب‌شناسی برنامه درسی رشته «آموزش زبان عربی»

مطالعه موردی: دانشگاه فرهنگیان

هدایت‌الله تقی‌زاده*

چکیده

برنامه‌ریزان آموزشی همواره به دنبال بازنگری محتوای برنامه‌های درسی‌اند. برنامه درسی «آموزش زبان عربی» سال ۱۳۹۵ توسط دانشگاه فرهنگیان بازنگری و جای‌گزین برنامه درسی «دبیری زبان و ادبیات عربی» شد. نظر به تأثیری که برنامه درسی در ارتقای سطح دانش، مهارت، و نگرش دانشجو-معلم دارد، بررسی آن ضروری است. از این رو، پژوهش حاضر به دنبال آن است که به آسیب‌شناسی برنامه درسی این رشته بپردازد. اطلاعات پژوهش، با مطالعات اسنادی و با بهره‌گیری از روش کمی و توصیفی و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه محقق‌ساخته در جامعه آماری متشکل از استادان دانشگاه فرهنگیان استان تهران، به صورت هدف‌مند و کل‌شمار حاصل شد. نتایج نشان می‌دهد که مهم‌ترین تغییرات کمی، کاهش سهم واحدهای تخصصی از ۹۳ به ۵۴ واحد و افزایش سهم دروس تربیتی بوده است. کاهش چشم‌گیر واحدهای متون و تاریخ از ۴۶ به هشت واحد، و کاهش واحد مهارت‌های زبانی از ۳۶ به بیست واحد از جمله نقاط ضعف کمی برنامه جدید است. افزایش واحدهای کارورزی از چهار واحد در دو ترم به هشت واحد در چهار ترم و تعریف دروس موضوعی - تربیتی و کارنمای معلمی از نقاط قوت این برنامه ارزیابی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه فرهنگیان، آسیب‌شناسی، برنامه درسی، آموزش زبان عربی، دبیری زبان و ادبیات عربی.

* استادیار گروه زبان و ادبیات، دانشگاه فرهنگیان تهران، ایران، drtaghizadeh@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۲



۱. مقدمه و بیان مسئله

یکی از عوامل لازم برای ایجاد تحولات علمی شناخت دقیق تاریخ علم است (Ganji 1988: 13). پیشرفت تکنولوژی و تغییر شیوه زندگی برنامه‌های آموزشی و روش‌های یادگیری را مستلزم تغییراتی کرده است. از همین رو، نظام‌های آموزشی و فعالیت‌های حاکم بر آن در مراکز آموزش عالی به‌عنوان نماد بالاترین سطح از تفکر و علم جوامع دست‌خوش تغییر و تحول شده است (Darabi and Moradi 2015: 223). یکی از مراکز آموزش عالی، که در کشور ما به‌سبب همین تغییرات به‌وجود آمد، «دانشگاه فرهنگیان» است که تا قبل از سال ۱۳۹۰ با عنوان «تربیت معلم» شناخته می‌شد. این دانشگاه با مأموریت تربیت نیروی انسانی آموزش و پرورش و براساس سند تحول بنیادین، سند برنامه درسی ملی، سند چشم‌انداز، و اساس‌نامه خود بر بنیاد تربیت معلم استوار شد در ادامه راه تلاش کرد با برنامه‌ریزی‌های گوناگون با تأسیس شانزده رشته در مقطع کارشناسی و با عنوان «دبیری رشته‌های تخصصی» پویاتر، علمی‌تر، و کارآمدتر، وظیفه تربیت معلم را دنبال کند (Statute of Farhangian University: 2012).

بازنگری و بازتنظیم برنامه‌های درسی یکی از مأموریت‌های مهم این دانشگاه بوده است. این دانشگاه از سال ۱۳۹۱ رشته «آموزش زبان عربی» را برای رفع نیاز آموزش و پرورش به «دبیر عربی» آغاز کرد. برنامه درسی که برای این رشته در نظر گرفته شده بود، همان برنامه درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» بود که قبلاً در دانشگاه‌های سراسری دولتی به‌اجرا درآمده و مصوب جلسه ۳۵۰ مورخه ۱۳۷۶/۰۹/۰۹ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بود. از سال ۱۳۹۴ عنوان «دبیری» از رشته‌های موجود حذف شد و شانزده رشته موجود با عنوان «آموزش رشته‌های مختلف» ارائه شد و تغییرات گسترده‌ای در برنامه درسی ایجاد شد. برای هماهنگی بیش‌تر با رشته‌های مصوب وزارت علوم، قید «ادبیات» از عنوان رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» برداشته شد و نام رشته به «آموزش زبان عربی» تغییر یافت و رشته «آموزش زبان عربی» از سال ۱۳۹۵ جای‌گزین «دبیری زبان و ادبیات عربی» شد. این رشته نیز تغییراتی چون تغییر عنوان از «دبیری» به «آموزش» و در ادامه تغییرات منابع و سرفصل‌های آموزشی را به‌خود دیده است، زیرا کیفیت تربیت معلم و کیفیت تدریس به منابع آموزشی و به‌ویژه برنامه درسی بستگی دارد (شعبانی ۱۳۸۳: ۱۶۰). سرانجام در تاریخ ۱۳۹۵/۰۳/۲۲ سرفصل درسی جدید با نام «رشته آموزش زبان عربی» به‌منظور اجرا به پردیس‌ها و مراکز ابلاغ شد.

به نظر می‌رسد برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی»، در مقایسه با برنامه‌قبلی، آسیب‌هایی دارد که به «عوامل برنامه‌درسی» مانند اهداف، محتوا، کمبود مواد و منابع آموزشی، و... مربوط است و مشکلاتی را برای مدرسان و استادان این رشته به وجود آورده و روند تسهیل، بهبود، موفقیت فعالیت‌های آموزشی، و دستیابی به اهداف نظام تعلیم و تربیت و دانشگاه را با چالش‌هایی مواجه ساخته است. هدف این تحقیق آسیب‌شناسی برنامه‌جدید رشته «آموزش زبان عربی»، در مقایسه با برنامه‌قبلی (دبیری زبان و ادبیات عربی)، و شناسایی موانع و مشکلات برنامه‌درسی آموزش زبان عربی است و به دنبال پاسخ به سؤالات زیر است:

۱. ویژگی‌های برنامه‌درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» کدام است؟
۲. ویژگی‌های برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» در حال حاضر کدام است؟
۳. مهم‌ترین آسیب‌های برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» از منظر استادان و مدرسان دانشگاه فرهنگیان کدام است؟
۴. در برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» دانش‌جو معلمان تا چه میزان از تاریخ ادبیات، ادبا، نویسندگان، و دوره‌های ادبی مرتبط با این زبان مطلع می‌شوند؟
۵. در برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» دانش‌جو معلمان چه قدر با نقد و نقادی آشنا می‌شوند؟

۲. روش پژوهش

باتوجه به این‌که هدف پژوهش حاضر بررسی سیر تحولات برنامه‌درسی رشته عربی است، این پژوهش از نظر ماهیت کیفی، از نظر هدف کاربردی، و با روش پیمایشی است که با مطالعات اسنادی و تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش توصیفی - تحلیلی صورت می‌گیرد. برای بررسی کمی و کیفی دروس ارائه‌شده در برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی»، از نسخه‌بازنگری شده برنامه‌درسی دوره کارشناسی پیوسته (خاص دانشگاه فرهنگیان) براساس مصوبه جلسه ۸۶۹ به تاریخ ۹۴/۰۹/۲۸ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی در خصوص طرح کلان معماری برنامه‌درسی دانشگاه فرهنگیان و نسخه برنامه‌درسی دوره کارشناسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» مصوب جلسه ۳۵۰ به تاریخ ۱۳۷۶/۰۹/۰۹ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استفاده شد.

۱,۲ جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل همه استادان و مدرسان دانشگاه فرهنگیان است که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ در استان تهران به تدریس دروس آموزش زبان عربی مشغول‌اند که شامل پانزده استاد عربی است و به شکل هدف‌مند و کل‌شمار مورد بررسی قرار گرفتند. بنابراین، جامعه آماری و نمونه آماری با هم منطبق و یک‌سان‌اند. استادان افرادی هستند که با برنامه درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» و رشته «آموزش زبان عربی» آشنا هستند و هر دو سرفصل را تدریس کردند. با پرسش‌نامه از آن‌ها خواسته شد تا مهم‌ترین آسیب‌های برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان را بیان کنند. جدول ۱ تعداد استادان انتخاب‌شده در پردیس و مراکز دانشگاه فرهنگیان استان تهران را نشان می‌دهد.

جدول ۱. جامعه آماری پژوهش

مجموع	مرکز شهدای مکه	مرکز باهنر	شهید مفتح شهری	پردیس و مراکز	
۱۵	۴	۳	۸	استادان	
۱۵	۳	۱	۶	مرد	جنسیت
	۱	۲	۲	زن	

تعداد استادان تخصصی رشته آموزش زبان عربی موردنظر در این پژوهش در استان تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ پانزده نفر و به صورت کل‌شمار و با توجه به تدریس در سرفصل قدیم و جدید انتخاب شدند.

۲,۲ ابزار پژوهش

ابزار گردآوری اطلاعات این پژوهش پرسش‌نامه محقق‌ساخته است که تعداد سی گویه برای اظهارنظر درمورد برنامه درسی عربی استخراج و پیش‌نهاد شد که با نظرخواهی استادان، پرسش‌نامه در قالب پانزده گویه پنج‌گزینه‌ای نهایی شد. در پرسش‌نامه از طیف لیکرت استفاده شد، به طوری که عدد ۱ نشان‌دهنده مقیاس خیلی کم، ۲ کم، ۳ متوسط، ۴ زیاد، و ۵ خیلی زیاد است. گویه‌های پرسش‌نامه به شرح جدول ۲ است.

جدول ۲. گویه‌های پانزده‌گانه پرسش‌نامه

ردیف	گویه‌های پانزده‌گانه پرسش‌نامه
۱	درجهت اهداف و اساس‌نامه دانشگاه فرهنگیان بودن برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی
۲	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی به مهارت‌های لازم درجهت مهارت‌های معلمی
۳	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به آموزش دروس تربیتی
۴	میزان موافقت با شیوه نگارش برنامه‌ریزان در برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی با برنامه‌درسی
۵	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی به آموزش دروس تعلیم و تربیت اسلامی
۶	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به آموزش دروس موضوعی تربیتی (pck)
۷	ارزیابی کمیت واحدهای درسی تخصصی در برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی
۸	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی به آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی
۹	میزان توجه برنامه‌درسی آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به دروس زبان‌شناسی و نقد ادبی و ادبیات تطبیقی
۱۰	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به دروس متون و تاریخ ادبیات
۱۱	میزان موافقت با افزایش واحد کارورزی و کارنمای معلمی در برنامه‌درسی آموزش زبان عربی
۱۲	ارزیابی تغییرات کیفی برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دستیابی به اهداف آموزش زبان عربی
۱۳	میزان کمک برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به ادامه تحصیل دانشجویان معلمان
۱۴	میزان موافقت با زمان و ترتیب ارائه دروس، در برنامه‌درسی آموزش زبان عربی
۱۵	میزان موافقت با برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی

۳,۲ روش تحلیل داده‌ها

برای تحقیق اهداف پژوهش و تحلیل داده، از نرم‌افزار Spss و برای بررسی اعتبار پرسش‌نامه از نمونه‌های مقدماتی و به تعداد پانزده نفر استفاده شد که براساس آن میزان آلفای کرونباخ برابر با ۸۳۶ درصد به دست آمد که اعتبار پرسش‌نامه را تأیید می‌کند. برای بررسی روایی پرسش‌نامه، از نظریات پانزده استاد آموزش زبان عربی دانشگاه فرهنگیان استان تهران استفاده شد و اعتبارسنجی آن با تکیه بر ارتباط پرسش‌ها با مفاهیم موردنظر و باتوجه به نظر استادان این رشته صورت گرفت. نتیجه نشان داد که پرسش‌نامه از پایایی قابل‌قبولی برخوردار است.

۳. پیشینه پژوهش

باتوجه به جدیدبودن رشته «آموزش زبان عربی»، پژوهشی که به‌طور مستقل به آسیب‌شناسی برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان پرداخته باشد، یافت نشد، اما در زمینه نقد و بررسی برنامه درسی دروس رشته‌های گوناگون دانشگاهی و رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه دولتی پژوهش‌های اندکی یافت شد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

صادقی و میرسپاسی (۱۳۹۹) به آسیب‌شناسی شیوه اجرای برنامه درسی رشته «آموزش جغرافیا» در دانشگاه فرهنگیان پرداختند و یافته‌های تحقیق آنان حاکی از آن است که راه‌بردهای تدریس، اهداف، محتوا، و فعالیت‌های یادگیری مهم‌ترین عناصر برنامه درسی هستند که با مقادیر مختلفی در زمره مهم‌ترین آسیب‌های اجرای برنامه درسی آموزش جغرافیا محسوب می‌شوند. رجایی (۱۳۹۸) به بررسی نقاط قوت و ضعف برنامه درسی جدید رشته آموزش زیست‌شناسی دانشگاه فرهنگیان پرداخت و به این نتیجه رسید که واحدهای تخصصی زیست کاهش چشم‌گیری داشته و واحدهای کارورزی و دروس تخصصی تربیتی در برنامه اضافه شده است. نورسیده (۱۳۹۷) در تحقیقی به بازنگری در دروس رشته زبان و ادبیات عربی دوره کارشناسی با عنایت به سرفصل‌های رشته هم‌شاخه زبان فرانسه پرداخت و اشاره کرد که فارغ‌التحصیلان این رشته عمدتاً بی‌کارند و علت آن هدف‌مند نبودن طراحی برنامه درسی، نواقص موجود در سرفصل دروس دوره کارشناسی، و شیوه‌های تدریس آن‌هاست. اسماعیلی و باش‌قره (۱۳۹۴) به آسیب‌شناسی رشته عربی براساس شاخص‌های تجاری‌سازی و کارآفرینی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که ناموفق‌بودن تجاری‌سازی و کارآفرینی رشته عربی در نبود سرفصل‌های درسی مناسب و استادان متخصص ریشه دارد. متقی‌زاده و دیگران (۱۳۹۳) به نقد و بررسی سرفصل درس متون نظم و نثر رشته عربی در مقطع کارشناسی پرداختند و بیان کردند که سرفصل موجود بسیار کلی است و شایسته است در دو بخش نظم و نثر به‌طور جداگانه طراحی شود. مجیدی و سهرابی (۱۳۹۱) درس‌های رشته کارشناسی زبان عربی را بررسی کردند و تغییر در برخی از سرفصل‌ها و شیوه‌های تدریس را ضروری دانستند. میرزایی و سلیمی (۱۳۸۹) به بررسی مسئولیت‌ها و اختیارات گروه‌های آموزش زبان و ادبیات عربی پرداختند و به‌جوب به‌روزرسانی این رشته، لزوم بازنگری در سرفصل دروس، و ایجاد گرایش‌های جدید اشاره کردند.

باتوجه به تحقیق در پیشینه موضوع و با نگاهی بر یافته‌های این پژوهش‌ها، درمی‌یابیم که پژوهش مستقل و کاملی با نگاه نقادانه، آسیب‌شناسانه، و تحلیلی به بررسی این موضوع

نپرداخته است و پژوهش‌های انجام‌شده از زوایای دیگر به این موضوع پرداخته‌اند. جدیدبودن رشته «آموزش زبان عربی»، فقدان منابع آموزشی مناسب و کافی، و بی‌توجهی برنامه‌ریزان باعث شده است که توجه عمیقی به ارائه مبانی نظری در این رشته، به‌ویژه در امر آموزش، صورت نگیرد. بنابراین، پژوهش حاضر از این نظر جدید و درخور بررسی است و در این جهت، بررسی محتوایی می‌تواند راه‌یافتی جدید در حوزه آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان داشته باشد.

۴. معرفی رشته «آموزش زبان عربی» دانشگاه فرهنگیان و اهداف آن

آموزش زبان عربی بخشی از آموزش علوم انسانی در نظام تعلیم و تربیت محسوب می‌شود و همواره به‌عنوان یکی از حوزه‌های مهم آموزشی در نظام‌های تعلیم و تربیت قلمداد شده است. آموزش زبان عربی در ایران از سه مرحله تاریخی عبور کرده است: ۱. از آغاز تا تأسیس دارالفنون که آموزش زبان معطوف به موضوعات دستوری و بلاغی بود؛ ۲. از تأسیس دارالفنون تا پیروزی انقلاب اسلامی که تغییراتی در وضعیت آموزشی این درس و درس‌های دیگر و محتوای متون آموزشی ایجاد کردند. زبان عربی به‌عنوان یک رشته آموزشی دانشگاهی جان تازه‌ای گرفت و به تدریج پس از مدتی رشته «آموزش زبان عربی» پا به عرصه وجود گذاشت؛ ۳. از پیروزی انقلاب اسلامی تا امروز در مراکز تربیت‌معلم رشته دینی و عربی ایجاد شد. فارغ‌التحصیلان این رشته به‌عنوان فوق‌دیپلم برای مقطع راه‌نمایی تربیت می‌شدند. پس از مدتی این تربیت‌شدگان با گذراندن چهار نیم‌سال آموزشی دیگر و گذراندن دروس مربوط به زبان عربی به گرفتن مدرک کارشناسی موفق می‌شدند (دانشگاه فرهنگیان ۱۳۹۵: ۴). به تدریج هم‌زمان با استقلال مراکز تربیت‌معلم و تبدیل آن‌ها به دانشگاه فرهنگیان، رشته «آموزش زبان عربی» هم به صورت گروه آموزشی مستقل شکل گرفت و مسئولیت تربیت نیروهای شایسته برای تدریس عربی در مدارس را برعهده گرفت (همان: ۵). هدف آن تربیت معلمانی است که واجد شایستگی‌های لازم برای اشتغال به فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره‌های اول و دوم دبیرستان هستند.

بنابر نص صریح قانون، مهم‌ترین هدف «آموزش زبان عربی» در ایران چیزی جز آشنایی با مفاهیم قرآن و حدیث نیست (ورعی ۱۳۸۵: ۲۴۴). افزایش توان دانشجو در برقراری ارتباط و نگارش مقالات، تقویت نگارش به زبان فارسی به‌منظور ترجمه بهتر متون، آموزش مهارت‌های معلمی، آشنایی با فنون و مهارت‌های تدریس، کسب توانایی در شش حوزه

زبانی (دیدن، گوش دادن، گفتن، نوشتن، فکرکردن، و نقدکردن زبان)، احاطه بر دانش‌های ادبی، توانایی استفاده از شیوه‌ها و شگردهای آموزشی، به‌کارگیری اصول و مبانی تربیت اسلامی، کسب قدرت درک، فهم و تحلیل متن‌های نظم و نثر ادب عربی و رسیدن به شایستگی‌های لازم برای روان‌سازی و انتقال مناسب آن‌ها به دانش‌آموزان، بیان ارتباط میان زبان فارسی و عربی، و تأثیرگذاری ادبیات عربی در این زبان ضمن بهره‌مندی از قواعد و متون زبان و ادبیات عربی از اهداف به‌روزشده «آموزش زبان عربی» در دانشگاه فرهنگیان است (دانشگاه فرهنگیان ۱۳۹۵: ۷).

۱.۴ وضعیت کنونی برنامه درسی واحدهای کارشناسی رشته «آموزش زبان عربی»

اصطلاح «برنامه درسی» در تعریفی مختصر عبارت است از «طرح یا الگویی سازمان‌دهی شده و منظم که آموزگار یا استاد را در اجرای هرچه بهتر فرایند تدریس کمک می‌کند» (بوقس ۱۹۹۸: ۶۷). این طرح یا الگو شامل اهداف هر درس، محتوای آن، منابع مرتبط با درس، و روش تدریس آن است (الباز ۲۰۰۰: ۲۹۲). پس برنامه درسی به مجموعه فرصت‌های تربیتی نظام‌مند، طرح‌ریزی شده (از سطح ملی، منطقه‌ای، و محلی تا مدرسه و کلاس درس با طیف مخاطبان بسیار گسترده و فراگیر تا بسیار محدود)، و نتایج مترتب بر آن‌ها اطلاق می‌شود که متریبان برای کسب شایستگی‌های لازم به‌منظور درک و اصلاح موقعیت براساس نظام معیار اسلامی در معرض آن‌ها قرار می‌گیرند تا با تکوین و تعالی پیوسته هویت خویش، مرتبه قابل‌قبولی از آمادگی برای تحقق حیات طیبه در همه ابعاد را به‌دست آورند (Anonymous 2011: 362).

برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته رشته «آموزش زبان عربی»، به‌وسیله گروه هماهنگی برنامه‌ریزی تربیت‌معلم با نظارت معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه فرهنگیان در ۲۲/۰۳/۱۳۹۵ موردبازنگری قرار گرفت و براساس نیاز دانشگاه تنظیم شد (دانشگاه فرهنگیان ۱۳۹۵). این برنامه شامل چهاربخش است: ۱. شایستگی عمومی (GK)؛ ۲. شایستگی تربیتی (PK)؛ ۳. شایستگی علمی (CK)؛ ۴. شایستگی تربیتی موضوعی (PCK) (Saharkhiz and Safari 2017: 33).

برنامه درسی بدین شکل است که ابتدا با طرح جدولی به توزیع تمامی دروس این رشته با ذکر تعداد واحدهای هر درس پرداخته است. سپس، هر درس با اجزای آن (عنوان درس، تعداد واحد، تعداد ساعات، ذکر پیش‌نیاز، ذکر هدف، سرفصل، و منابع اصلی و فرعی) بیان شده است.

طول این دوره چهار سال است که با نظام آموزشی واحدی در هشت نیم‌سال تحصیلی قابل اجرا خواهد بود. هر نیم‌سال تحصیلی شامل شانزده هفته آموزشی است. برای هر واحد درسی نظری شانزده ساعت، برای هر واحد درسی عملی ۳۲ ساعت، برای هر واحد درسی کارگاهی ۴۸ ساعت، و برای هر واحد کارورزی ۶۴ ساعت منظور شده است. همچنین، ساعت درس کارنمای معلمی (پروژه) به تشخیص استاد راه‌نما خواهد بود (دانشگاه فرهنگیان ۱۳۹۵: ۸).

تعداد کل واحدهای درسی این رشته در دانشگاه فرهنگیان ۱۴۵ واحد است: ۱. دروس عمومی (GK) ۲۷ واحد است که در سه گروه ارائه می‌شود: الف. دروس مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مشتمل بر هشت واحد (فارسی عمومی، زبان انگلیسی، تربیت بدنی ۱ و ۲)؛ ب. دروس معارف اسلامی شانزده واحد مشتمل بر دروس مبانی نظری اسلام (دو درس دو واحدی)، دروس اخلاق اسلامی دو واحد، دروس انقلاب اسلامی (دو واحد)، دروس تاریخ و تمدن اسلامی (دو واحد)، دروس آشنایی با منابع اسلامی (دو واحد)؛ ج. دروس عمومی ویژه دانشگاه فرهنگیان (سه واحد) مشتمل بر سلامت/بهداشت و صیانت از محیط‌زیست (دو واحد)، و نگارش علمی یا نگارش خلاق (یک واحد) است. ۲. دروس تعلیم و تربیت اسلامی نوزده واحد مشتمل بر سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت (ع)، نظام تربیتی اسلام، فلسفه تربیت در ج.ا.ا، فلسفه تربیت رسمی و عمومی در ج.ا.ا، اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش، اخلاق حرفه‌ای معلم، تاریخ اندیشه و عمل تربیتی در اسلام و ایران، و نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام؛ ۳. دروس تربیتی (PK) هجده واحد مشتمل بر روان‌شناسی تربیتی، جامعه‌شناسی تربیتی، نظریه‌های یادگیری و آموزش، اصول و روش‌های تدریس، اصول و روش‌های راه‌نمایی و مشاوره، ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی، کاربرد هنر در آموزش، کاربرد زبان در تربیت، مدیریت آموزشی، و آموزش و پرورش تطبیقی؛ ۴. دروس تخصصی ۸۱ واحد که به دو بخش تقسیم می‌شود: الف. دروس موضوعی (CK) ۵۴ واحد (صرف کاربردی ۱ و ۲ و ۳، نحو کاربردی ۱ و ۲ و ۳، آزمایشگاه ۱ و ۲، گفت‌و شنود ۱ و ۲، نگارش ۱ و ۲، تاریخ ادبیات و متون نظم معاصر، تاریخ ادبیات و متون نثر معاصر، علم معانی، علم بیان و بدیع، عروض و قافیه، فن ترجمه، ترجمه از فارسی به عربی و برعکس، نقد ادبی، روش تحقیق و مآخذشناسی، قرائت و ترجمه روزنامه و مجلات، زیباشناسی آیات قرآن کریم، تجزیه و ترکیب متون دینی، متون نهج البلاغه، متون تفسیری)؛ ب. دروس موضوعی - تربیتی (PCK) در آموزش زبان عربی ۲۷ واحد (فلسفه معلمی، برنامه‌ریزی درسی، راه‌بردهای تدریس، طراحی آموزشی، طراحی واحد یادگیری،

آزمون‌های تحصیلی، تحلیل محتوای کتاب درسی، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات ۱ و ۲ و ۳، تجربه‌های خاص حرفه‌ای، پژوهش و توسعه حرفه‌ای ۱ و ۲ و ۳، کارورزی ۱ و ۲ و ۳ و ۴، کارنمای معلمی؛
 ۵. دروس اختیاری که اضافه بر سقف واحد است.

جدول ۳. واحدهای برنامه درسی دوره کارشناسی رشته «آموزش زبان عربی» دانشگاه فرهنگیان

واحد	نوع درس تعداد	
۸ واحد	عمومی	مصوب وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری
۱۶ واحد		معارف اسلامی
۳ واحد		ویژه دانشگاه فرهنگیان
۱۹ واحد	تعلیم و تربیت اسلامی	
۱۸ واحد	تربیتی	
۵۴ واحد	تخصصی	موضوعی
۲۷ واحد		موضوعی - تربیتی
اضافه بر سقف واحد	اختیاری	
۱۴۵ واحد	جمع	

پس هدف برنامه درسی رشته «آموزش زبان عربی» تربیت نیروهای کارآمد به منظور تحول و تغییر بنیادین در ساختار نیروی انسانی مرتبط با درس عربی و تربیت نیروی متخصص و توانا به منظور انتقال درست اطلاعات به مخاطب است. از آنجاکه لازم است معلم تمامی اطلاعات مورد نیاز خود را در حوزه درسی مورد نظر کسب کند، از این رو در این برنامه تلاش شده است که در واحدهای تعیین شده این اطلاعات به صورت مجزا و تحت عناوین معین دسته‌بندی شوند و مطابق یک برنامه مشخص به مخاطب انتقال داده شوند (همان: ۴).

۵. برنامه درسی مقطع کارشناسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی»

تربیت دبیر عربی مطابق نیاز جمهوری اسلامی ایران از مهم‌ترین رسالت‌های فرهنگی تنظیم‌کنندگان کمیته تخصصی زبان و ادبیات عربی شورای عالی انقلاب فرهنگی است. دوره کارشناسی تربیت دبیر چهار سال و طبق تصویب شورای عالی برنامه‌ریزی شکل نظام آموزشی واحدی است و طول هر نیم‌سال تحصیلی هفده هفته متوالی است و زمان تدریس هر واحد نظری هفده ساعت در طول یک نیم‌سال است.

جدول ۴. واحدهای برنامه‌درسی کارشناسی رشته «دیبری زبان و ادبیات عربی» وزارت علوم و تحقیقات

واحد	نوع درس تعداد
۱۸ واحد	عمومی
۲۴ واحد	تربیتی
۹۳ واحد	پایه، اصلی، و تخصصی
۱۳۵ واحد	جمع

دروس این رشته مشتمل بر ۱۳۵ واحد است که از این تعداد، هجده واحد مربوط به دروس عمومی، یعنی دروس مشترک میان تمام رشته‌های تحصیلی دانشگاهی، است؛ مانند معارف ۱ و ۲، فارسی، اخلاق اسلامی، انقلاب اسلامی، تاریخ اسلامی، زبان خارجی، متون اسلامی، و تربیت‌بدنی ۱ و ۲. دروس تربیتی ۲۴ واحد مشتمل بر مبانی برنامه‌ریزی متوسطه، روان‌شناسی کودکی و نوجوانی، روان‌شناسی تربیتی، سنجش و اندازه‌گیری، اصول و فنون مشاوره و راه‌نمایی، تولید و کاربرد مواد آموزشی، مدیریت آموزشی، روش‌ها و فنون تدریس، اصول و فلسفه آموزش و پرورش، و تمرین‌دیبری ۱ و ۲ است. دروس پایه، اصلی، و تخصصی ۹۳ واحد در هشت گروه درسی ارائه می‌شود: گروه دروس علوم بلاغی، گروه دستوری، گروه دروس تاریخی (تاریخ ادبیات عرب)، گروه دروس ارتقای مهارت‌های زبانی، گروه دروس مربوط به ترجمه، فنون، و روش‌های آن، گروه دروس زبان‌شناسی، گروه دروس مربوط به خواندن و درک مطلب انواع متون ادبی قدیم و معاصر، و درنهایت گروه دروس آشنایی مهارت‌معلمی. دروس پایه و تخصصی عبارت‌اند از: صرف ۱ و ۲، نحو ۱ و ۲، تمرین صرف و نحو ۱ و ۲، نقد ادبی، تاریخ ادبیات از دوره جاهلی تا پایان دوره اموی، متون نظم و نثر از دوره جاهلی تا پایان دوره اموی، تاریخ ادبیات دوره عباسی اول، متون نظم و نثر دوره عباسی اول، تاریخ ادبیات دوره عباسی دوم، متون نظم و نثر دوره عباسی دوم، تاریخ ادبیات از سقوط بغداد تا معاصر، تاریخ ادبیات اندلس، متون نظم و نثر اندلس، تاریخ ادبیات دوره معاصر ۱ و ۲، متون نظم و نثر دوره معاصر ۱ و ۲، علوم بلاغی ۱ و ۲، آزمایشگاه زبان ۱ و ۲ و ۳، مکالمه ۱ و ۲ و ۳، انشا ۱ و ۲ و ۳، فقه‌اللغه، قرائت، ترجمه، و تجوید قرآن کریم، ادب سیاسی در اسلام، متون حدیث و نهج‌البلاغه، قرائت متون عرفانی، تفسیری، و قرآن کریم، زبان خارجه ۱ و ۲، ترجمه از عربی به فارسی و بالعکس، روزنامه و مجلات عربی، و تجزیه و تحلیل کتاب‌های عربی دوره راه‌نمایی و دبیرستان.

۶. گزارش یافته‌های میدانی

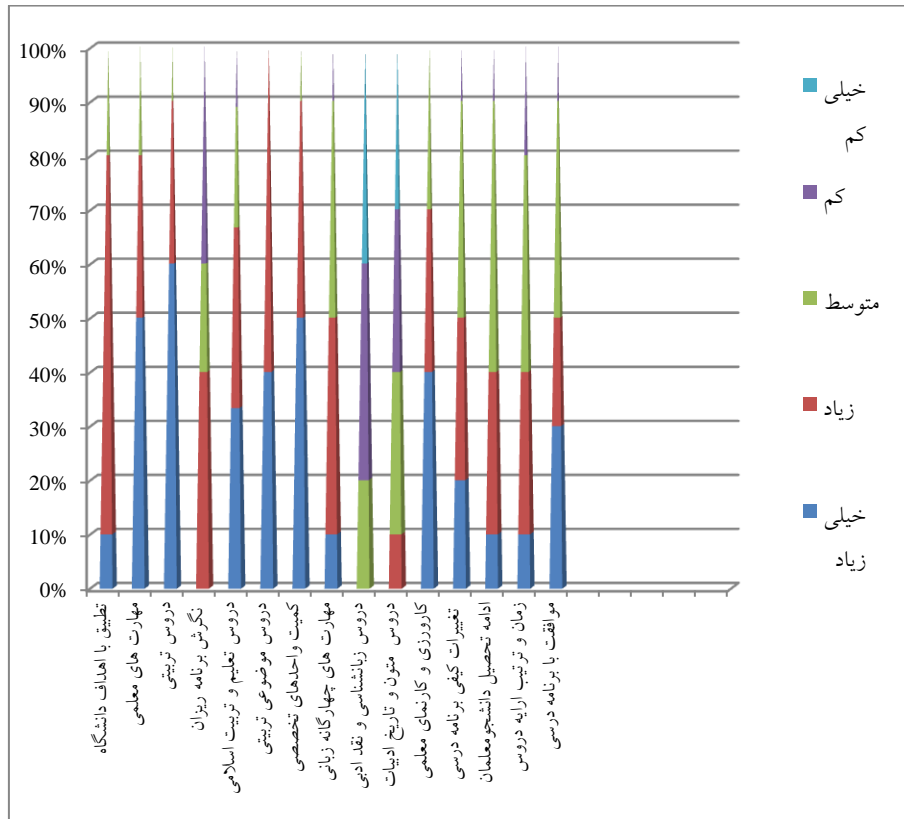
یافته‌های توصیفی تحقیق نمایان‌گر خصوصیات و شمای کلی ویژگی‌های نمونه تحقیق است (Hafeznia 2013: 12). چون هدف پژوهش حاضر آسیب‌شناسی برنامه درسی از نظر استادان دانشگاه فرهنگیان است. بنابراین، با یک گروه از افراد مواجهیم و واحد تحلیل این تحقیق یک‌سطحی است.

۱,۶ تحلیل یافته‌های پژوهش

باتوجه به گویه‌های پانزده‌گانه مطرح‌شده، نظریات استادان به‌صورت جدول ۵ تحلیل و بررسی می‌شوند.

جدول ۵. نظریات استادان درمورد گویه‌های پانزده‌گانه

ردیف	گویه‌ها	فراوانی											
		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
۱	برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی تا چه حد در راستای اهداف و سیاست‌های دانشگاه فرهنگیان تدوین شده است؟	۱	۱۰٪	۷	۷۰٪	۳	۳۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۲	برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی تا چه میزان به مهارت‌های لازم در راستای مهارت‌های معلمی در این رشته توجه می‌کند؟	۵	۵۰٪	۳	۳۰٪	۳	۳۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۳	در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به آموزش دروس تربیتی توجه شده است؟	۶	۶۰٪	۳	۳۰٪	۱	۱۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۴	تا چه میزان یا شیوه‌نگارش برنامه‌ها در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی یا برنامه درسی قبلی موقلین؟	۰	۰٪	۴	۴۰٪	۲	۲۰٪	۴	۴۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۵	در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به آموزش دروس تعلیمی و تربیتی اسلامی توجه شده است؟	۳	۳۰٪	۳	۳۰٪	۲	۲۰٪	۱	۱۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۶	در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه حد به آموزش دروس موضوعی تربیتی (pck) توجه شده است؟	۴	۴۰٪	۶	۶۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۷	کمیت واحدهای درسی تخصصی را در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۵	۵۰٪	۱	۱۰٪	۴	۴۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۸	در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه اندازه به آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی توجه شده است؟	۱	۱۰٪	۴	۴۰٪	۰	۰٪	۴	۴۰٪	۱	۱۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۹	به نظر شما در برنامه درسی آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به دروس زبانشناسی و تلفیقی و اقیات تعلیمی توجه شده است؟	۰	۰٪	۰	۰٪	۲	۲۰٪	۴	۴۰٪	۴	۴۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۱۰	در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به دروس متون و تاریخ اقیات توجه شده است؟	۰	۰٪	۱	۱۰٪	۳	۳۰٪	۳	۳۰٪	۳	۳۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۱۱	باتوجه به فراوانی واحدهای درسی و کارنامه معلمی در برنامه درسی آموزش زبان عربی تا چه اندازه با این فراوانی موفق هستید؟	۴	۴۰٪	۳	۳۰٪	۳	۳۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۱۲	تغییرات کیفی برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی را در هستیابی به اهداف آموزش زبان عربی چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۲	۲۰٪	۳	۳۰٪	۴	۴۰٪	۱	۱۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۱۳	برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه اندازه به اده تحصیل دانشجویان کمک می‌کند؟	۱	۱۰٪	۳	۳۰٪	۵	۵۰٪	۱	۱۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۱۴	تا چه اندازه با زنان و ترکیب آرایه دروس، در برنامه درسی آموزش زبان عربی موفق هستید؟	۱	۱۰٪	۳	۳۰٪	۴	۴۰٪	۲	۲۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪
۱۵	باتوجه به آرایه واحدهای تربیتی، تخصصی و موضوعی تربیتی تا چه حد اندازه با برنامه درسی آموزش زبان عربی موفق هستید؟	۳	۳۰٪	۳	۳۰٪	۴	۴۰٪	۱	۱۰٪	۰	۰٪	۱۰	۱۰۰٪



نمودار ۱. گویه‌ها و فراوانی‌های پرسش‌نامه براساس طیف لیکرت

۲,۶ شیوه نگرش برنامه‌ریزان آموزشی

شیوه نگرش برنامه‌ریزان امر آموزش از عوامل مؤثر در برنامه‌ریزی است. متأسفانه یک‌سونگری برنامه‌ریزان آموزشی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» در طراحی سرفصل دروس موجب شده است که برای بسیاری از آنان افق روشنی را نتوان ترسیم کرد (نورسیده ۱۳۹۷: ۳۱). درمقابل، یکی از دلایل موفقیت نسبی رشته «آموزش زبان و ادبیات عربی» نوع نگاه گروه‌های آموزشی این رشته است، چراکه دست‌اندرکاران این رشته آموزش آن را به‌عنوان هدف نهایی خود نپنداشته‌اند و به‌دنبال آن در پی تحقق افق وسیع‌تری هستند و آموزش مقدمه‌ای برای آماده‌سازی آن‌ها برای ورود به بازار کار است. ازاین‌رو، برای برنامه‌ریزان امر آموزش لازم است که ابتدا اهداف آموزش را چه از حیث کمیت و چه

از حیث کیفیت مشخص کنند، آن‌گاه راه‌کارها و ترتیب اجرای آن‌ها را مشخص کنند. سپس، برنامه‌ریزی نهایی را آغاز کنند (محسن‌پور ۱۳۷۷: ۴۳). در برنامه درسی رشته قدیم عربی، تعداد واحدهای مرتبط با حوزه دستور زبان قابل توجه است، اما متأسفانه در سرفصل جدید آموزش زبان عربی این درس کاهش داشته است، به طوری که احمد پاشازانوس در مقدمه کتاب خود می‌نویسد:

پس از مدت‌ها تحصیل و تدریس در دانشگاه‌های مختلف کشور به این نتیجه رسیدم که دانشجویان رشته زبان عربی در یادگیری قواعد این زبان، علی‌الخصوص در دو زمینه صرف و نحو با مشکل مواجه هستند، لذا بر خود لازم دیدم که نسبت به تألیف کتابی در علم صرف اقدام نمایم (پاشازانوس ۱۳۸۶: ۱۳).

باید نوع نگاه برنامه‌ریزان تغییر یابد، چراکه این تغییر سرآغاز تغییرات بعدی خواهد بود، مثلاً توجه به درس موضوعی تربیتی (PCK) در سرفصل جدید رشته آموزش زبان عربی از جمله تغییرات به‌روز، کاربردی، و متناسب با نیاز و کارآفرینی دانش‌جو معلمان این رشته است که به آن توجه شده است.

باتوجه به گویه ۴ پرسش‌نامه، ۶۰ درصد استادان شیوه نگرش برنامه‌ریزان در برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی را متوسط بیان کردند و معتقدند که اهداف آموزش زبان عربی و جایگاه گروه‌های آموزشی به‌خوبی در برنامه درسی موردنظر نبوده است و ۴۰ درصد استادان توجه برنامه‌ریزان را کم اعلام کردند و درکل، می‌توان توجه آنان را به این امر مثبت ارزیابی کرد.

۳,۶ تغییرات کمی درس ارائه‌شده در برنامه جدید «آموزش زبان عربی»

در برنامه درسی «دبیری زبان و ادبیات عرب» در هر نیم‌سال هفده هفته متوالی کلاس و زمان تدریس هر واحد درس نظری هفده ساعت در طول یک نیم‌سال بود و تعداد واحدهای درسی آن در بخش عمومی هجده واحد، تربیتی ۲۴ واحد، و درس پایه و اصلی ۹۳ واحد بود، درحالی‌که برنامه درسی «آموزش زبان عربی» هر نیم‌سال شانزده هفته متوالی کلاس و زمان تدریس درس نظری شانزده ساعت در یک نیم‌سال است و تعداد واحدهای درسی آن ۱۴۵ واحد، در بخش‌های عمومی ۲۷ واحد، تربیتی هجده

واحد، تعلیم و تربیت اسلامی نوزده واحد، موضوعی ۵۴ واحد، و موضوعی — تربیتی ۲۷ واحد است. دروس به دو شیوه نظری و عملی ارائه می‌شود که در دو بخش نظری ۱۱۶ واحد و بخش عملی شش واحد شامل «تربیت بدنی ۱ و ۲» دو واحد و «تمرین دبیری ۱ و ۲» چهار واحد است، درحالی‌که در برنامه‌درسی آموزش زبان عربی چهار دسته درس وجود دارد که عبارت‌اند از:

الف. دروس عمومی ۲۷ واحد در سه بخش است: ۱. مصوب وزارت علوم هشت واحد، ۲. معارف اسلامی شانزده واحد، ۳. دروس ویژه دانشگاه فرهنگیان سه واحد؛

ب. درس تعلیم و تربیت اسلامی نوزده واحد؛

ج. درس تربیتی هجده واحد؛

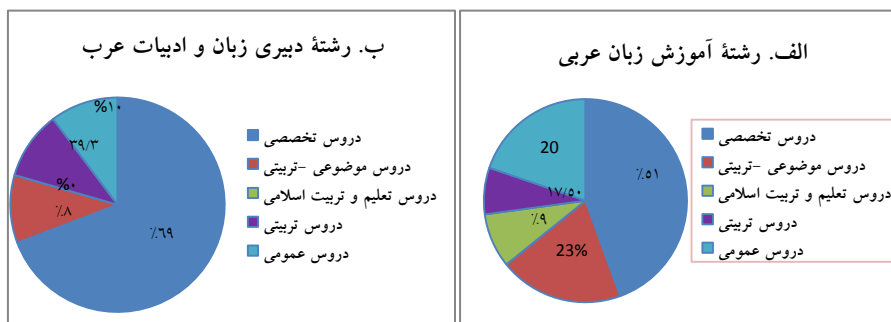
د. دروس تخصصی ۸۱ واحد است که از نظر ارائه به شش بخش تقسیم می‌شود: ۱. درس ترکیبی نظری- عملی چهل واحد عبارت‌اند از: سلامت و بهداشت (۱+۱)، اصول و نظریه‌های آموزش و یادگیری (۱+۱)، اصول و مشاوره ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی (۱+۱)، زیباشناسی آیات قرآن کریم (۱+۱)، تجزیه و ترکیب متون دینی (۱+۱)، برنامه‌ریزی درسی در آموزش زبان عربی (۱+۱)، آزمون‌های تحصیلی و آزمون‌سازی در آموزش زبان عربی (۱+۱)، تحلیل محتوای کتاب درسی (۱+۱)، آزمایشگاه ۱ و ۲ (۱+۱)، گفت‌و شنود ۱ و ۲ (۱+۱)، نگارش ۱ و ۲ (۱+۱)، علم معانی (۱+۱)، علم بیان و بدیع (۲+۱)، و فن ترجمه (۱+۱)، نقد ادبی (۱+۱)، روش تحقیق و مرجع‌شناسی (۱+۱)؛ ۲. دروس عملی شش واحد عبارت‌اند از: نگارش علمی (یک واحد)، کاربرد هنر در آموزش (یک واحد)، کاربرد زبان در تربیت (یک واحد)، تربیت بدنی ۱ و ۲ (دو واحد)، عروض و قافیه (یک واحد)؛ ۳. دروس کارگاهی نه واحد عبارت‌اند از: کاربرد فناوری ۱ و ۲ و ۳، پژوهش و توسعه حرفه‌ای ۱ و ۲ و ۳، راه‌بردهای تدریس یک واحد، طراحی آموزشی یک واحد، طراحی واحد یادگیری در آموزش زبان عربی یک واحد؛ ۴. دروس نظری هشتاد واحد؛ ۵. درس کارورزی ۱ و ۲ و ۳ و ۴ (هشت واحد) هر دو واحد به مقدار ۱۲۸ ساعت؛ ۶. پروژه کارنمای معلمی دو واحد.

تعداد کل واحدها در برنامه قدیم ۱۳۵ واحد و در برنامه جدید ۱۴۵ واحد است که افزایش ده واحدی را نشان می‌دهد (جدول ۶).

جدول ۶. مقایسه درصد و تعداد واحدهای برنامه درسی جدید و قبلی رشته آموزش زبان عربی به تفکیک نوع درس

سهم درصدی		تعداد واحد		نوع درس	
جدید	قبلی	جدید	برنامه قبلی	جدید	برنامه قبلی
۱۸٪	۱۴/۶	۲۷	۱۸	شایستگی عمومی (GK)	عمومی
۱۷/۵	۳۹/۳	۱۸	۲۴	شایستگی تربیتی (PK)	تربیتی
۵۱٪	۶۹٪	۵۴	۹۳	شایستگی تربیتی (PK)	پایه، اصلی، و تخصصی
۲۳٪	۸٪	۲۷	-----	شایستگی تربیتی موضوعی (PCK)	-----
۱۰٪	۰٪	۱۹	-----	تعلیم و تربیت اسلامی	-----
۰٪	۰٪	اضافه بر سقف	۰	اختیاری	اختیاری
۱۰۰٪	۱۰۰٪	۱۴۵	۱۳۵	جمع	

باتوجه به مطالب بالا، می‌توان گفت که دروس عمومی از هجده به ۲۷ واحد افزایش یافته و سهم آن‌ها در کل برنامه درسی از ۱۴/۶ به ۱۸ درصد افزایش یافته است. دروس تربیتی از ۲۴ به هجده واحد کاهش یافته و سهم این دروس در کل برنامه را از ۳۹/۳ به ۱۷/۵ درصد کاهش داده است. دروس تخصصی زبان عربی از ۹۳ به ۵۴ واحد کاهش یافته و سهم این دروس در کل برنامه درسی از ۶۹ به ۵۱ درصد کاهش یافته است. دروس موضوعی - تربیتی در برنامه درسی دبیری زبان و ادبیات عرب نبود و درس «تمرین دبیری ۱ و ۲» در جدول دروس تربیتی ارائه می‌شد، درحالی‌که در برنامه درسی جدید در عنوان دروس موضوعی - تربیتی آمده و از ۸ درصد به ۲۳ درصد افزایش یافته است. درس «تجزیه و تحلیل کتاب‌های عربی دوره راه‌نمایی و دبیرستان» در سرفصل قدیم در جدول دروس اصلی و پایه آمده و در برنامه جدید با عنوان «تحلیل محتوای کتب درسی متوسطه» در جدول دروس موضوعی - تربیتی آمده است.



نمودار ۲. سهم نسبی دروس در برنامه درسی الف. رشته آموزش زبان عربی؛ ب. رشته دبیری زبان و ادبیات عرب

بنا بر نظر استادان، واحدهای تخصصی (دانش موضوعی) برنامه‌دروسی رشته آموزش زبان عربی بسیار کم است، منابع آموزشی و محتوا برای آموزش زبان عربی اندک است، و بعضی از منابع معرفی شده اهداف را محقق نمی‌کند، تألیف کمی در حوزه آموزش عربی وجود دارد، و ارزیابی آنان نشان‌دهنده توزیع مناسب کمیت در برنامه‌دروسی است.

۴,۶ تغییرات کیفی در برنامه جدید

علاوه بر تغییرات قابل توجه کمی در سهم انواع دروس، برنامه‌دروسی جدید «آموزش زبان عربی» حاوی دروسی است که در برنامه قبلی (دبیری زبان و ادبیات عربی) وجود نداشته‌اند. در این دروس گروهی از دروس که ماهیت موضوعی- تربیتی (PCK) دارند، با ساختار بین‌رشته‌ای که دارند، بیش تر از بقیه دروس جدید جلب توجه می‌کنند. این دروس ۲۷ واحدند که عبارت‌اند از: فلسفه معلمی در آموزش زبان عربی، برنامه‌ریزی درسی در آموزش زبان عربی، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در زبان عربی ۱ و ۲ و ۳، راه‌بردهای تدریس در آموزش زبان عربی، پژوهش و توسعه حرفه‌ای ۱ و ۲ و ۳، آزمون‌سازی در زبان عربی، تحلیل محتوای کتب درسی، کاروزی ۱ و ۲ و ۳ و ۴، تجربه‌های حرفه‌ای در آموزش زبان عربی، طراحی واحد یادگیری در آموزش زبان عربی، و کارنامه‌ی معلمی (پروژه).

اجرای درس کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش زبان عربی در ترم‌های متوالی، یکی دیگر از نقاط قوت برنامه‌دروسی جدید است. امروزه فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌عنوان ابزاری بسیار کارآمد در اختیار متخصصان و متولیان تعلیم و تربیت به‌منظور تغییر و بهبود روش‌های یاددهی یادگیری و تعالی‌بخشی به اهداف تربیتی و اصلاحات آموزشی قرار گرفته است (معینی‌نسب و دیگران ۱۳۹۵). اجرای باکیفیت این واحد درسی می‌تواند میزان مهارت و توانایی دانش‌جو معلمان زبان عربی را، از حیث ساخت و تولید محتوای آموزشی و استفاده از فناوری‌ها در آموزش، به‌طور چشم‌گیری افزایش دهد.

باتوجه به سؤال ۱۲ پرسش‌نامه، ۹۰ درصد استادان تغییرات کیفی برنامه‌دروسی رشته آموزش زبان عربی را در دست‌یابی به اهداف آموزش زبان عربی متوسط به بالا ارزیابی کردند.

۵,۶ کارورزی و کارنامه‌ی معلمی در برنامه جدید

اهمیت درس کارورزی و توسعه حرفه‌ای معلمان در مطالعات مختلف تأکید شده است (Fielder 2010; Buczynskils 2010). هم‌چنین، رابطه بین کیفیت آموزش معلمان در درس

کارورزی با آموزش دانش‌آموزان نشان داده شده است (Nicu 2015). بنابراین، افزایش واحد کارورزی، از چهار واحد در دو ترم به هشت واحد در چهار ترم، یکی دیگر از تغییرات مثبت در برنامه درسی جدید به‌شمار می‌رود.

از تغییرات مثبت برنامه درسی جدید درس «کارنمای معلمی» است که براساس روش پژوهش روایی طراحی شده و نتایج نشان داده است که پژوهش روایی تأثیرات سازنده‌ای در حوزه‌های گوناگون تربیت معلم نظیر تثبیت هویت حرفه‌ای، افزایش دانش و مهارت دانشجو معلمان، اثربخشی کارورزی تدوین منطقی‌تر برنامه درسی، تسهیل فرایندهای پیچیده تدریس، بهبود فرایند آموزش و یاددهی یادگیری، توسعه درک آنان در تربیت معلم پژوهنده، بهبود نگرش حرفه‌ای، و کاهش تعارضات ناشی از تفاوت‌های فرهنگی داشته است (گلکار ۱۳۹۵).

درمورد افزایش واحد «کارورزی» و «کارنمای معلمی» در برنامه درسی آموزش زبان عربی، ۱۰۰ درصد استادان با آن‌ها موافق بودند و آن‌ها را در سطح عالی ارزیابی کردند و از تغییرات مثبت برنامه‌ریزان برای حرفه معلمی دانشجو معلمان به‌شمار آوردند.

۶,۶ واحدهای مربوط به مهارت‌های چهارگانه زبانی

دروس ناظر به ارتقای مهارت‌های زبانی در رشته «آموزش زبان عربی» دانشگاه فرهنگیان عبارت‌اند از: گفت‌وشنود ۱ و ۲ (چهار واحد)، آزمایشگاه ۱ و ۲ (چهار واحد)، نگارش ۱ و ۲ (چهار واحد)، فن ترجمه (دو واحد)، ترجمه از عربی به فارسی و بالعکس (چهار واحد)، روزنامه و مجلات عربی (دو واحد) که در مجموع بیست واحدند. گفتنی است که آموزش و شیوه‌های تدریس در همین تعداد اندک واحدها نیز با خلل‌ها و کاستی‌های فراوانی مواجه است. دروس مربوط به مهارت‌های چهارگانه زبانی در برنامه درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» به این شرح‌اند: گفت‌وشنود ۱ و ۲ و ۳ (شش واحد)، آزمایشگاه ۱ و ۲ و ۳ (شش واحد)، انشا ۱ و ۲ و ۳ (شش واحد)، نامه‌نگاری و خلاصه‌نویسی (دو واحد)، قرائت و تجوید قرآن کریم (دو واحد)، ترجمه متون اسلامی (دو واحد)، فن ترجمه (دو واحد)، ترجمه از عربی به فارسی و بالعکس (چهار واحد)، روزنامه‌نگاری (دو واحد)، روزنامه و مجلات عربی (دو واحد)، قرائت و تجوید قرآن کریم (دو واحد) که در مجموع ۳۶ واحدند. به این ترتیب، دانشجویان مقطع کارشناسی رشته «آموزش زبان عربی» در بهترین حالت، در زمینه مهارت‌های زبانی، بیش از بیست واحد درسی را پشت‌سر نمی‌گذارند، اما دانشجویان

رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی»، به گذراندن در حدود ۳۲ واحد درسی در همین زمینه ملزم‌اند. علاوه‌براین که این واحدها در مقایسه با واحدهای مربوط به مهارت‌های زبانی رشته «آموزش زبان عربی» از تنوع و شمول بیش‌تری نیز برخوردارند.

براساس پرسش‌نامه، استادان اظهارنظر کردند که در برنامه‌دستی رشته «آموزش زبان عربی» به مهارت‌های چهارگانه زبانی متأسفانه توجه زیادی نشده و تعداد واحدهای مهارتی از ۳۶ به بیست واحد کاهش یافته است؛ ۵۰ درصد استادان آن را ضعیف و کم اعلام کردند و بر این باورند که با توجه به رویکرد مهارتی کتاب‌های درسی نونگاشت، باید در برنامه‌دستی بیش از پیش به این امر اهتمام ورزیده شود، زیرا دانشجویان رشته «آموزش زبان عربی» بیش‌تر باید تحت آموزش زبان قرار گیرند تا آموزش ادبیات.

۷,۶ واحدهای متون و تاریخ ادبیات

شکل معرفی زبان عربی و شروع آموزش آن واقع‌گرایانه نیست. معمولاً ما آموزش زبان عربی را با آیات و احادیث شروع می‌کنیم، درحالی‌که هیچ کتاب آموزش زبان انگلیسی با کلمات شکسپیر انگلیسی را شروع نمی‌کند و ما هم آموزش زبان فارسی را به غیرفارسی‌زبان‌ها با شاهنامه، مثنوی مولوی، یادویان حافظ شروع نمی‌کنیم (اصغری ۱۳۹۶: ۸) و باید عناصر سهولت و انتقال از خاص به عام را رعایت کنیم.

واحدهای مربوط به تاریخ ادبیات و نصوص مختلف در رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» عبارت‌اند از: تاریخ ادبیات از دوره جاهلی تا پایان اموی و متون نظم و نثر آن (هشت واحد)، تاریخ ادبیات از سقوط بغداد تا معاصر و متون نظم و نثر آن (چهار واحد)، تاریخ ادبیات اندلس و متون نظم و نثر آن (چهار واحد)، تاریخ ادبیات دوره معاصر و متون نظم و نثر آن (هشت واحد)، متون نظم و نثر عربی در ایران از آغاز تا سقوط بغداد و از سقوط بغداد تا معاصر (چهار واحد)، متون حدیث (دو واحد)، نهج‌البلاغه (دو واحد)، ادب سیاسی در اسلام (دو واحد)، قرائت متون عرفانی (دو واحد)، قرائت متون تفسیری (دو واحد) که در مجموع ۴۶ واحدند.

اگر به مواد درسی در برنامه‌دستی جدید نظری عمیق بیفکنیم، خواهیم دید که متون و تاریخ ادبی دوره‌های مختلف ادبیات عربی در برنامه «آموزش زبان عربی»، در مقایسه با سرفصل قدیم، حجمی بسیار اندک دارند، یعنی از ۴۶ واحد متون و تاریخ ادبیات سرفصل قدیم به هشت واحد تاریخ ادبیات و متون نظم و نثر معاصر (چهار واحد)، متون نهج‌البلاغه

(دو واحد)، و متون تفسیری (دو واحد) کاهش یافته است که در ترم هفتم و هشتم ارائه می‌شوند و این حجم کم هم عملاً مشکلاتی را برای ادامه تحصیل دانشجومعلم‌ان به وجود خواهد آورد.

استادان باتوجه به سؤال ۱۰ و ۱۳ پرسش‌نامه بر این باورند که در برنامه درسی رشته «آموزش زبان عربی» دروس متون و تاریخ ادبیات موردکم‌لطفی قرار گرفته‌اند و ۶۰ درصد آنان واحدهای متون و تاریخ ادبیات را ضعیف و کم‌رنگ ارزیابی کردند و معتقدند که از آن‌جاکه سیاست کلی آموزش و پرورش در زمینه آموزش زبان عربی در مدارس در سال‌های اخیر تغییر کرده و رویکرد از قاعده‌محوری به سمت متن‌خوانی و ترجمه‌محوری گرایش پیدا کرده است، حذف دروس تاریخی و متون نظم و نثر در دانشگاه فرهنگیان با این سیاست در تناقض است. بنابراین، پیش‌نهاد می‌کنند که متون دوره جاهلی، اسلامی، و عباسی، که به‌نوعی شناسنامه رشته زبان عربی هستند و آشنایی با آن‌ها ضروری است، به برنامه درسی اضافه شوند.

۸,۶ کیفیت آموزش واحدهای مربوط به زبان‌شناسی و نقد ادبی

این گروه از واحدها در رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» با عناوین نقد ادبی، ادبیات تطبیقی و فقه‌اللغه (شش واحد) ارائه می‌شود و در برنامه درسی «آموزش زبان عربی» فقط نقد ادبی (دو واحد) ارائه می‌شود که براساس نظر استادان در سؤال ۹ پرسش‌نامه، این نتیجه به‌دست آمد که ۸۰ درصد آنان به کم‌توجهی برنامه‌ریزان به این مقوله نظر دادند و در مقایسه با سرفصل قدیم بیان کردند که دانشجویان رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» در دروس زبان‌شناسی و نقد ادبی بسیاری از مکاتب نقد را فراموش می‌کنند و مکاتب مختلف ادبیات تطبیقی را می‌شناسند، درحالی‌که دانشجومعلم‌ان رشته «آموزش زبان عربی» تنها از نمونه‌های بسیار محدود این مباحث آگاهی می‌یابند. از این‌رو، میزان احاطه آنان در زمینه ادبیات تطبیقی، زبان‌شناسی، و مکاتب ادبی نو به‌حداقل می‌رسد.

۹,۶ زمان ارائه دروس در سرفصل جدید و قدیم

زمان ارائه دروس تربیتی و موضوعی-تربیتی، در برنامه درسی قدیم به‌شکل زیر بود: درس روان‌شناسی ترم چهارم و در سرفصل جدید ترم اول، اصول و فنون مشاوره در سرفصل

قدیم ترم چهارم و در سرفصل جدید ترم اول، مدیریت آموزشی در سرفصل قدیمی ترم اول و در فصل جدید ترم سوم، و تمرین دبیری ۱ و ۲ در سرفصل قدیم ترم هفتم و هشتم در ۱۳۶ ساعت. در فصل جدید آموزش زبان عربی به صورت کارورزی ۱ تا ۴ در ترم ششم تا هشتم هر دو واحد در ۱۲۸ ساعت است.

برنامه‌دستی رشته دبیری «زبان و ادبیات عربی»، درحالی که هنوز توان‌مندی‌های لازم را برای درک درست متون ساده عربی در زبان‌آموز به وجود نیاورده است، وی را با متون سنگین ادبی مواجه می‌سازد. واحدهای تخصصی متون و تاریخ ادبیات در برنامه‌دستی قدیم معمولاً از متون دوره جاهلی شروع می‌شود و با متون و تاریخ ادبیات معاصر پایان می‌پذیرد. وجود این نقص به روشنی در طراحی سرفصل دروس و نیز در زمان ارائه آن‌ها به دانشجویان مشهود است (نورسیده ۱۳۹۷: ۳۸)، اما در برنامه‌دستی جدید این دروس در ترم هفتم و هشتم ارائه می‌شوند. باتوجه به سؤال ۱۴ پرسش‌نامه، ۸۰ درصد استادان با زمان و ترتیب ارائه دروس در برنامه‌دستی آموزش زبان عربی موافق بودند و آن را مناسب دانستند.

۷. نتیجه‌گیری

نتایج کلی تحقیق نشان می‌دهد که همه‌ی استادان برنامه‌دستی رشته «آموزش زبان عربی» را مطلوب و درجهت اهداف اساس‌نامه و مأموریت دانشگاه فرهنگیان و متناسب با حرفه و مهارت‌های معلمی دانستند و میزان توجه برنامه‌ریزان در دروس تربیتی و دروس موضوعی - تربیتی را در سطح عالی ارزیابی کردند و افزایش واحد «کارورزی» و «کارنمای معلمی» را نقطه عطفی در ارتقای حرفه‌ای دانشجویان معلمان دانستند.

برنامه‌دستی جدید رشته آموزش زبان عربی از حیث افزایش واحدهای موضوعی تربیتی (PCK) و کاربردی‌تر شدن علوم تربیتی برای دانشجویان معلمان این رشته تغییرات قابل ملاحظه‌ای داشته است. این تغییر از نام دروس شروع شده و برای مثال درس «برنامه‌ریزی درسی» به «برنامه‌ریزی درسی در آموزش زبان عربی» تغییر نام داده است. هم‌چنین، در سرفصل دروس نیز به کاربردهای دروس مذکور اشاره شده است. دروسی که اولین بار در برنامه‌دستی «آموزش زبان عربی» قرار داده شده‌اند (حدود ۲۷ واحد) نیز در نوع خود چشم‌گیرند. افزایش واحد کارورزی از چهار واحد به هشت واحد، افزوده شدن درس «زیباشناسی آیات قرآن و تجزیه و ترکیب متون دینی» در دروس موضوعی (CK) از نقاط قوت برنامه‌دستی جدید درسی است.

مهم‌ترین نقاط ضعف و آسیب‌های برنامه‌های درسی از نظر استادان عبارت‌اند از: اهداف رشته به‌خوبی بیان نشده است، واحدهای تخصصی در آموزش عربی کم و واحدهای تربیتی زیادند. همچنین، بی‌اطلاعی از تاریخ این زبان، ادبا، نویسندگان، و دوره‌های ادبی مرتبط با این زبان روند موفقیت‌های تحصیلات تکمیلی دانشجومعلم‌ان را با چالش‌هایی مواجه ساخته است.

نتایج این پژوهش نشان داد که استادان برنامه‌های درسی رشته «آموزش زبان عربی» را در دروس تخصصی ضعیف ارزیابی کردند، به‌طوری‌که ۵۰ درصد آنان ارزیابی دروس مهارت‌های زبانی، ۸۰ درصد دروس زبان‌شناسی و نقد ادبی و ادبیات تطبیقی، و ۶۰ درصد دروس متون و تاریخ ادبیات را ضعیف دانستند و بر این باورند که در برنامه‌های جدید رشته آموزش زبان عربی واحدهای تخصصی کاهش قابل‌ملاحظه‌ای داشتند و از ۹۴ واحد به ۵۴ واحد کاهش یافته‌اند. با برنامه‌های جدید یک دبیر زبان عربی تربیت‌شده در این دانشگاه حدود ۵۱ درصد واحدهایی را که می‌گذرانند، دروس تخصصی زبان عربی خواهد بود، حال آن‌که در برنامه قبلی حدود ۶۹ درصد دوره کارشناسی را دروس تخصصی رشته عربی تشکیل می‌داد. این کاهش بیش از حد خطر ضعف علمی فارغ‌التحصیلان این رشته را به‌دنبال خواهد داشت و از طرفی ادامه تحصیل دانشجومعلم‌ان را با مشکل مواجه می‌کند.

پیش‌نهادهای

- برنامه‌ریزان درسی توجه داشته باشند که موفقیت برنامه‌های درسی آموزش عربی در گرو تدوین منابع و محتوای درسی مناسب است. بنابراین، این مهم هم از سوی دانشگاه و هم از سوی برنامه‌ریزان درسی باید مورد توجه و اهتمام ویژه قرار گیرد.
- ضرورت دارد که برنامه‌ریزان، با برگزاری دوره‌هایی برای استادان و مدرسان آموزش زبان عربی، اهداف و مأموریت‌ها را در این دوره‌ها به‌نحو دقیق و مناسبی تبیین و تشریح کنند تا بتوانند به‌خوبی در کلاس‌های درس اجرا کنند.
- لازم است دروس مشابه تربیتی و موضوعی - تربیتی که از نظر مباحث هم‌پوشانی زیادی دارند، شناسایی و یک‌پارچه شوند و این کار با دروس عمومی و دروس تعلیم و تربیت اسلامی انجام گیرد.
- درس «کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش زبان عربی» در ترم‌های متوالی ۱ و ۲ و ۳ به‌صورت دو واحد عملی با نام «کاربست فناوری در آموزش زبان عربی»

آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت‌الله تقی‌زاده) ۷۱

و درس «پژوهش و توسعه حرفه‌ای ۱ و ۲ و ۳» به صورت تجمیعی و در دو واحد نظری- عملی با عنوان «درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای در آموزش زبان عربی» ارائه شود.

- پیش‌نهاد می‌شود که دروس زیر به رشته «آموزش زبان عربی» اضافه شود تا اهداف برنامه‌درسی بهتر محقق شود: «روزنامه‌نگاری و خلاصه‌نویسی»، «ادبیات تطبیقی»، «سخن‌رانی و مناظره»، «قرائت متون عربی»، «تاریخ ادبیات و متون نظم و نثر از دوره جاهلی تا پایان دوره اندلس»، «بیان شفاهی داستان»، «گزارش‌نویسی»، و «سنگش مهارت‌های زبانی».

کتاب‌نامه

اساس‌نامه دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۰/۱۰/۶)، مصوب جلسه ۷۰۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران: دانشگاه فرهنگیان.

اسماعیلی، سجاد و لقمان باش‌قره (۱۳۹۴)، «آسیب‌شناسی سرفصل‌های رشته زبان و ادبیات عربی براساس شاخص‌های تجاری‌سازی و کارآفرینی»، مجله‌الجمعیه‌العلمیه‌الایرانیة‌للغة‌العربیة و آداب‌ها.

اصغری، مهدی (۱۳۹۳)، «نشست تخصصی بررسی چالش‌های آموزش زبان عربی و اشتغال دانش‌آموختگان این زبان»، نشریه بازار کار.

الباز، خالد صلاح علی (۲۰۰۰)، فاعلیة برنامج مقترح لتدريب موجهی العلوم بالمرحلة الثانویة علی استخدام مدخل التقویم الموجه بالاهداف التدریسیة، المؤتمر العلمی الرابع، مصر: الجمعیه المصریة للتربیة العلمیة.

بوقس، نجاة عبدالله محمد (۱۹۹۸)، فاعلیة برنامج تدریسی مقترح فی تنمیة مهارتات تدریس المفاهیم العلمیة لدى الطالبات المعلمات بکلیة التربیة بجدة، رساله دکتورا، السعودیة: کلیة البنات بجدة.

پاشازانوس، فحمد (۱۳۸۶) /الصرف ۱، طهران: پیام نور.

رجایی، سیدمهدی (۱۳۹۸)، «بررسی نقاط قوت و ضعف سرفصل درسی جدید رشته آموزش زیست‌شناسی دانشگاه فرهنگیان»، فصل‌نامه علمی- تخصصی پژوهش در آموزش زیست‌شناسی، س ۱، ش ۱.

شعبانی، زهرا (۱۳۸۳)، «بررسی تطبیقی برنامه تربیت معلم ایران و چند کشور دنیا»، تعلیم و تربیت، س ۲۰، ش ۳.

- صادقی، علی و زهره میرسپاسی (۱۳۹۹)، «آسیب‌شناسی شیوه اجرای برنامه درسی رشته آموزش جغرافیا در دانشگاه فرهنگیان»، *مطالعات برنامه‌ریزی درسی*، س ۱۵، ش ۵۶.
- گلکار، رسول و فریدون شریفیان (۱۳۹۵)، «نقش و کاربرد پژوهش روایتی در بهبود برنامه‌های تربیت معلم و رشد حرفه‌ای معلمي»، در: *مجموعه مقالات دومین همایش تربیت معلم*، اصفهان: دانشگاه فرهنگیان.
- متقی‌زاده، عیسی، کبری روشن‌فکر، و سجاد اسماعیلی (۱۳۹۳)، «نقد و بررسی سرفصل درس متون نظم و نثر رشته زبان و ادبیات عربی در مقطع کارشناسی و ضرورت بازنگری در آن»، *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، س ۱۴، ش ۴.
- محسن‌پور، بهرام (۱۳۷۷)، *برنامه‌ریزی آموزشی*، تهران: مدرسه.
- معینی‌نسب، فاطمه و دیگران (۱۳۹۵)، «اهمیت و جایگاه فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش معلمان»، در: *مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مطالعات آموزش و پرورش*، قم.
- میرزایی، فرامرز و علی سلیمی (۱۳۸۹)، «نقش‌آفرینی گروه‌های زبان و ادبیات عربی در توسعه علمی دانشگاه‌ها»، *مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی*، ش ۱۴.
- نورسیده، علی‌اکبر (۱۳۹۷)، «بازنگری در درس رشته زبان و ادبیات عربی دوره کارشناسی با عنایت به سرفصل‌های رشته هم‌شاخه»، در: *مجموعه مقالات اولین همایش کشوری دانش موضوعی تربیتی*.
- ورعی، سیدجواد (۱۳۸۵)، *مبانی و مستندات قانون اساسی به روایت قانون‌گذار*، قم: دبیرخانه مجلس.

Anonymous (2011), "Fundamental Evolution Document of Education", Available at: <<https://sccr.ir/Files/6609.pdf>>.

Buczynskils, S. and C. B. Hansen (2010), "Impact of Professional Development on Teacher Practice, Uncorering Connection", *Teaching and Teacher Education*, vol. 26, no. 3.

Darabi, B. and A. Moradi (2015), *Excerpt from Academic Law in the Mirror of Laws and Regulations*, Qom: Maaref Publishing House.

Fielder, A. (2010), "Elementary School Teachers Attitudes Toward Professional Development: A Grounded Theory Study", United States, Arizona: University of Phoenix.

Ganji, M. H. (1988), *Geography in Iran from the Darrolfonoon to the Islamic Revolution*, Mashhad: Astan Quds Razavi Printing and Publishing Institute.

Garet, M. S. et al. (2010), *What Makes Professional Development Effectives?*, New Haven, CT: Yale University Press.

Hafeznia, M. R. (2013), *An Introduction to Research Methods in the Humanities*, Tehran: Samat Publications.

آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت‌الله تقی‌زاده) ۷۳

Nicu, A. (2015), "Policy and Practice of Initial Teacher Training", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, vol. 180.

Saharkhiz, A. et al (2017), "A Narrative of the Quality of Farhangian University", *Journal of Farhangian University*.

Statute of Farhangian University (2012), Available at: <<http://chamran.te.cfu.ac.ir/fa/88335>>.

